

ORVOS-TERMÉSZETTUDOMÁNYI ÉRTESITŐ

AZ ERDÉLYI MUZEUM-EGYELET ORVOS-TERMÉSZETTUDOMÁNYI SZAK-
OSZTÁLYÁNAK SZAKÜLÉSEIRŐL ÉS NÉPSZERŰ ELŐADÁS AIRÓL.

I. ORVOSI SZAK.

VIII. kötet.

1886.

III. füzet.

A HYDRASTIS CANADENSIS ÉRTÉKÉRŐL A NŐGYÓGYÁ-
SZATBAN.

Góth Manó magántanártól. *)

Újabb időben mindinkább előtérbe lép a buvároknak azon ipar-
kodása, hogy újabb meg újabb gyógyszerek felfedezése, azoknak
megvizsgálása és az orvosi gyakorlatba való bevezetése által gyara-
pítsák a rendelkezésünkre álló pharmacologicus fegyvertárt, mely a
gyógyanyagok számára nézve ugyan elég gazdag, de hatásos és meg-
bizható szerek tekintetében meglehetősen szegény.

A buvárok e törekvésének köszönhetjük, hogy az orvosi vi-
lág az utolsó években az újabb gyógyszereknek egész sorozatával
ismerkedhetett meg; ez újabb gyógyanyagok sorsa kezdetben min-
dig ugyanaz volt: a felfedező által szerfelett megdicsértettek, egy
darabig a helyzetet mind az irodalomban, mind a gyakorlatban ural-
ták, későbben mindinkább feledékenységbe jutottak és végre egé-
szen kimentek a divatból. Egy kisebb része az ajánlott szereknek
azonban maradandó értékűnek bizonyodott és jelenleg is közkedvelt-
ségnek örvend.

Az újabb gyógyszerek után való keresés azonban inkább a

*) Előadta az erdélyi muzeum-egylet 1886. október 1-én tartott orvosi
szakülésén

belgyógyászat terére szorítkozott; a nőgyógyászat körében eddigelé hasonló törekvésekkel nem igen találkoztunk.

És ezen körülményen nem igen fogunk esodálkozni, ha meg-gondoljuk, hogy a női ivarrészek bántalmainak gyógykezelése, mely néhány évtizeddel ezelőtt majdnem kizárólag belső szerek adagolá-sával történt, jelenleg, kevés kivétellel, helybeli kezelésem alapszik és hogy a modern nőgyógyászatnak egész fejlődése majdnem kizá-rólag operatív irányban történik.

Nem lehet tagadni, hogy a nőgyógyászat nagy haladását a legújabb időben leginkább ezen irányban való fejlődésének lehet kö-szönni, valamint azon elvnek helyessége sem szenvedhet kétséget, hogy helybeli bántalmak helybelileg kezelendők.

Mindazonáltal meg kell engedni, hogy e modern iránynak hátrányai is vannak. Mindenekelőtt tetemesen megnehezítette a gya-korló orvos működését. A gyakorló orvos, a ki az orvosi tudo-mánynak minden ágát egyformán művelni kénytelen, nem ismerked-hetett meg az egyes specialitások finomabb részleteivel, nem is le-hetett birtokában mindazon eszközöknek és készülékeknek, melyeket az újabb technica megkíván.

De ettől eltekintve, vannak körülmények, melyek bizonyos adott esetekben kívánatossá teszik, hogy helybeli vizsgálatról, hely-beli kezeléstől eltekintsünk pl. midőn fiatal leányoknál vagy gyer-mekeknél mutatkozó méhvérzésekről van szó. Ha ezen viszonyokat meggondoljuk, könnyen érthetjük azt az őszinte örömet, melylyel az orvosok nagy része Schatznak 1883-ban, a német orvosok és ter-mészetbuvárok közgyűlése alkalmával tett azon közleményét fogad-ta, hogy ő egy gyógyszer birtokában van, melynek belső ada-golása által a női ivarrészek számos betegségeiben kiváló eredmé-nyeket lehet elérni. Azon szer, melyre Schatz közleménye vonatko-zott, az úgy nevezett *Hydrastis canadensis*.

A *Hydr. can.* Éjszak-Amerikában, nevezetesen az Egyesült-Ál-lamokban és Canadában igen gyakran előforduló növény, mely a *Ranunculaceae*-ák családjához tartozik.

Hazájában régi időktől fogva a női ivarrészek betegségei és különösen méhvérbések, de más bajok ellen is, állítólag igen jó sikerrel alkalmazzák; még pedig részint friss, részint szárított állapotban.

A *Hydrastis canadensis* gyökere — radix Hydr. can. — ismételtén lett vegytani vizsgálatnak alávetve.

Ezen vizsgálatokból kitetszik,¹⁾ hogy a *Hydrastis* gyökere fehérjét, cukrot és kivonati anyagokat tartalmaz, azonkívül egy savat, melynek lényegét közelebbről meghatározni azonban nem sikerült. (Lerchen). Más buvárok szerint a *Hydrastis* gyökere a nevezett anyagokon kívül még alkaloidokat tartalmaz, melyek közül a legfontosabbak a Hydrastin és Berberin. (Hale).

A *Hydrastis canadensis* Schatz szerint nem a méh izomzatára hat, hanem összehuzódásokat idéz elő az ivarrészek véredényeiben és ennek következtében e részek vérbőségét csökkenti. Ezen hatásból a nevezett szer által menstruationalis zavaroknál és méhvérbéseknél elért eredmények könnyen magyarázhatók.

A *Hydrastis canadensis* élettani hatásának kiderítése czéljából Fellner²⁾ kísérleteket tett állatokon, nevezetesen házi nyulakon és kutyákon. Ezen vizsgálatok eredménye következő:

A *Hydrastis canadensis* hatása a szervezetre különböző, a szerint, a mint a szer közvetlenül a vérkeringésbe hozott, vagy más úton pl. bőraláfecskendezés által vagy per os vagy per anum jutott a testbe.

Ha nagyobb adag pl. 6—9 grm. Extr. fl. a vena jugularis externa-ba fecskendeztetett, a vérnyomás hirtelen csökkent, az ér-lökés lassúbbodott; ezen tünetek rövid ideig tartanak, azután a vérnyomás emelkedik, az ütér-lökés gyorsabb lesz; végre a szív-működés szabálytalan lesz és szívhűdés és halál következik be.

Közepes adagok pl. 1—3 gmr.-nyi mennyiség befecskendezése után hasonló tünetek mutatkoznak, csak kisebb mértékben és azon

¹⁾ Arch. f. Gyn. XXVI. kötet I. füzet.

²⁾ Wiener Med. Blatt. 1886. 8. sz.

különbséggel, hogy a végtünetek elmaradnak, a szívműködés szabálytalansága, a szívhűdés és halál nem következik be.

Kisebb adagok pl. $\frac{1}{2}$ Pravaz-fecskendőnek megfelelő mennyiség befecskendezése után a vérnyomás emelkedésén kívül más tünet nem észleltetett.

Ha a Hydr. can. nem közvetlenül a vérkeringésbe hozott, hanem más módon pl. bóralfecskendezés által, vagy belső adagolás segítségével a szervezetbe juttatott, nagy adagok ugyanazt a hatást idézték elő, mint a szernek kisebb adagokban alkalmazása, ha ez közvetlenül a visszerbe fecskendeztetett.

Ezen kívül szerző kísérleteket tett oly állatokon, melyeknél a gerinczagy nyaki részlete vagy a nerv. splanchn. átmetszetett, vagy az aorta abdom. lekötetett, továbbá strychninnel mérgezett állatokon stb. Mindezen kísérletekből kitetszett, hogy a Hydr. c. első sorban a véredények idegközpontjaira hat és ezen az úton edénytagulást illetőleg edényszűkülést idéz elő. Továbbá hat a H. c. a szívre is, illetőleg a szívben levő idegközpontokra, mi által a szívműködési zavarok, az érlökés szabálytalansága, a szívhűdés stb. tételeztetik fel.

Igen érdekes az említett kísérletek eredménye, a mennyiben az a méhre vonatkozik.

Ha egy Pravaz-féle fecskendőnek megfelelő mennyiség Extr. fluid. Hydr. terhes állat visszerébe fecskendeztetett és e kis műtét után közvetlenül a hasür felnyitott, az uterus rövidebbön át erősen belöveltnek látszott, ezen belöveltség csak néhány pillanatig tartott, mire méhösszehuzódások mutatkoztak, melyek a hüvelyre és a méhszálagokra, nevezetesen a görgeteg szálagokra — ligg. rotunda — átterjedtek.

Ezen összehuzódások tartama alatt a méh és gyakran az ivarszervek egész apparatusa feltűnően halvány volt. A szervek összehuzódási állapota és vértelensége addig tartott, míg a vérnyomás emelkedése meg nem szűnt. Az Extr. fluid.-on kívül még kísérleteket tett Fellner némely alkaloiddal, nevezetesen Berberinnel, Berbe-

rinum phosphoricummal 1 százalékos oldatban és Hydrastinum muriaticummal 10 százalékos oldatban.

Mindezen szerek alkalmazása által sikerült erélyes méhösszehúzódásokat kiváltani.

E kísérletek eredményeivel ellentétben áll azonban Schatznak klinikai tapasztalata.

Schatz t. i. ismételtén tett kísérleteket kórodáján az Extr. fluid. Hydr.-sal még pedig a szülés különböző stadiumában, azonban a nevezett szernek befolyását a méhizomzat összehúzódására soha sem észlelhette, daczára annak, hogy egyes esetekben 16 gramm Hydr. c. fogyasztatott el 4 óra alatt.

Schatz tehát véleményét a nevezett szerre vonatkozólag a következőkben foglalja össze:¹⁾

A Hydrastis canadensis — legalább oly adagokban, melyeket eddigelé embernél veszély nélkül alkalmazni lehet — oly gyógyszernek tekintendő, mely sem méhösszehúzódásokat előidézni, sem talán jelen levő méhösszehúzódásokat (szülfájdalmakat) erősbíteni, fokozni vagy sűrűbbé tenni nem képes.

A Hydrastis a szülészeti és nőgyógyászati gyakorlatban csupán vasomotoricus szer, mely az által, hogy az altest és így az ivarrészek véredényeiben is összehúzódásokat hoz létre, az említett szervekben a vérbőséget csökkenti vagy más szavakkal — anaemiát szül.

A Hydrastis hatása tehát Schatz szerint a Secale hatásától lényegesen különbözik; a Hydr. mindazon esetekben van javalva, melyekben a Secale méhösszehúzódások előidézése által annyit vagy még többet árt, mint a mennyit esetleg a véredények összehúzódása által használna; továbbá oly esetekben, melyekben méhösszehúzódásokra egyáltalában nincs szükség, vagy a melyekben azoknak jelenléte kellemetlen.

A Hydrastis canadensis tehát nem pótolható Secale által *a*) oly vérzéseknél, melyek izomdagok (myoma) által okoztatnak, mert a Secale által 'előidézett méhösszehúzódások könnyen edényszakadást

¹⁾ Berl. Klin. Woch. 1886. 19. sz.

és nagyobb vérzést idézhetnének elő; b) az ivarrészek hyperämicus állapotánál; c) idült petefészek loboknál és pelvipéritoneitisnél; d) menstrualis vérfolyásoknál, midőn bonczati változások a méhben ki nem mutathatók, vagy pedig gyermekkorban levő leányoknál, midőn a helybeli vizsgálatot egyelőre kerülni akarjuk.

Mendes de Leon,¹⁾ ki Schatz közleménye után szélesebb körben alkalmazta a Hydrastist, ezen szert sokkal nagyobb terjedelemben tartja javaltnak, mint azt Schatz az említett előadásban ajánlotta volt.

E szerző véleménye szerint a Hydrastis javalva van:

1. Menorrhagiáknál.
2. Méhgöresöknél (colica uterin.), ha azokat vértorlódások okozzák.
3. A méhtest és méhnyak nyákhártyájának hurutus bántalmainál, tehát az endometritis chronica különböző alakjainál.
4. A medenczekötszövet idült lobjánál.
5. Retroflexio és versio uterinél, ha a visszahelyezés odanövések vagy más okok miatt lehetetlen.
6. Climactericus vérzéseknél.

Körülbelöl egy évre terjedt azon időszak, melyben a Hydrastis canadensis-t alkalmaztam.

Egyelőre eltekintettem a szerzők által felállított különböző javalatoktól, és arra szorítkoztam, hogy a méhvérzés különböző alakjainál észleljem azon hatást, melyet a szer alkalmazása által lehet elérni.

Előre bocsátom, hogy kezdetben kizárólag a Tinct. Hydr. c. későbbben részint ezt, részint az Extr. fluid. Hyd. c. rendeltem. Mindkét alakban a rendelés úgy történt, hogy addig, a míg a vérzés tartott 2 óránként 10 csepp adagoltatott; a vérzés megszűnése után a szer még 4 héten át használtatott még pedig oly módon,

¹⁾ Arch. f. Gyn. XXVI. k. I. f.

hogy az illető beteg naponta 40 cseppet (20 cseppet délelőtt és ugyanannyit délután) fogyasztott el.

Megjegyzem, hogy ezen adagolás mellett — a keserű izet kivéve — a szernek semmiféle kellemetlen mellékhatása, mint émelygés, hányinger stb. nem volt.

Nem szándékom az észlelt esetek részletes leírásába bocsátkozni és elhagyom a különböző kórtörténetek terjedelmes előadását, hanem egyszerűen az észlelt eredmények közlésére szoritkozom.

Alkalmazva lett az említett gyógyszer a méhvérzés különböző alakjainál.

Első sorban oly esetekben, melyekben vagy nagyobb mértékben jelent meg a havi vérzés vagy igen sokáig tartott, a nélkül hogy a méhben valami rendellenesség lett volna kimutatható; továbbá atypicus vérzéseknél, akár volt valami kórboneztani változás kimutatható, akár nem; az első esethez számítván a heveny és idült méhlobot, a méhszájon észlelhető kirágódásokat, a méhben levő új képleteket (myoma) stb.; azonkívül alkalmaztatott a szer az úgy nevezett climactericus vérzéseknél, nem különben vetélések után előforduló késői vérzéseknél, melyek nem petemaradványok által okozottak.

Legtöbb sikert észleltem azon vérzéseknél és tisztulási rendellenességeknél, melyeknél kóros állapot az ivarrészekben nem volt constatálható. Különösen egy esetben az eredmény, mondhatni, fényes volt; a mennyiben a betegnél, ki több mint 6 hét óta erős vérzésekben szenvedett és a ki különféle gyógyeljárást eredmény nélkül követett, 20 grm. Tinct. Hyd. c. elhasználása után a vérzés teljesen megszűnt; és azóta — a rendes menstruatiótól eltekintve — nem is tért vissza, miután az illető nő még 4 héten át használta a gyógyszert a leirt módon. A többi esetekben az eredmény ugyan nem volt oly tényes, de egészben véve kielégítő, a mennyiben a Hydrastis huzamosabb alkalmazása mellett többnyire a vérzés vagy egészen megszűnt, vagy legalább tetemesen és észrevehetően kisebbedett.

Hasonlóképen jó szolgálatot tett a Hydrastis a már említett climactericus vérzéseknél, melyek az idült méhlobnak némely alakjainál előfordulnak, semmit se használt a méhszájon levő kirágódásoknál, valamint az elvetélés után néha előforduló késői vérzéseknél.

Újképletek közül csak egyetlen egy eset (myoma uteri) volt észlelés tárgya; ezen esetben a Hydrastisnak a vérzés csillapítására észrevehető hatása nem volt.

Ha a most leírtakat röviden összefoglaljuk, véleményünknek az új gyógyszerre vonatkozólag, a következőkben adhatunk kifejezést:

A Hydrastis canadensis nem universalis szer méhvérvések ellen, nem használ mindig és nem használ biztosan; azonban számos esetben jó szolgálatot tesz és igen gyakran alkalmazhatjuk ez új gyógyszert oly esetekben, melyekben eddig más, egészen megfelelő gyógyszer nem állott rendelkezésünkre. És ezen értelemben mondhatjuk, hogy a Hydrastis canadensis nem csak igen becses gyarapodása a rendelkezésünkre álló gyógyanyagoknak, hanem bizonyos tekintetben valóságos hézagot pótol.